

УДК 338.439:633.1:631.147

Д. Д. Сухаревська,
аспірант, Миколаївський національний аграрний університет

ЕКОНОМІЧНЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

D. Suharevs'ka,
Postgraduate, Mykolayiv State Agrarian University

ECONOMIC AND SOCIAL IMPORTANCE OF ORGANIC PRODUCTION GRAIN PRODUCTS

Зернове виробництво для сільськогосподарських підприємств є основною галуззю. Важливим питанням залишається спосіб виробництва зернових культур. В останні роки популярності набуває виробництво сільськогосподарської продукції за екологічно чистою технологією — органічною.

Ефективність розвитку органічної технології формується під впливом багатьох чинників, зокрема ґрунтово-кліматичних, технологічних, біологічних та інших, що ускладнює пошук додаткових можливостей для її підвищення.

The main industry for agricultural enterprises is grain production. An important issue is the method of production of grain crops. In recent years agricultural production by clean technology (organic) is more popular.

The efficiency of organic technology is influenced by many factors, including soil and climatic, technological, biological and others, which complicate the search for additional possibilities for its improvement.

Ключові слова: органічне виробництво, конвенційне виробництво, економічні переваги, виробництво продукції, родючість ґрунтів.

Key words: organic production, conventional production, economic benefits, production, soil fertility.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема економічного та соціального значення виробництва зернової органічної продукції є актуальною на даний час, адже формуються нові технології, які дають змогу задовольнити попит споживачів на якісну продукцію та потреби виробників в отриманні більших прибутків при менших витратах на виробництво.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ефективність виробництва органічної продукції відображено в дослідженнях вітчизняних науковців і практиків: А.С. Антонця,

В.В. Гармашова, В.М. Писаренка, М.К. Шикли, І.А. Шуvara, В.В. Сокальського. Разом з тим питання підвищення ефективності виробництва продукції за органічними системами й надалі залишаються відкритими в межах окремих регіонів і сільських територій, спеціалізація яких охоплює виробництво органічної сільськогосподарської продукції.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАНЬ

Метою статті є дослідження економічного та соціального значення виробництва органічної зернової продукції сільськогосподарських підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні, за даними Федерації органічного руху України, станом на 01.01.2014 рік нарахувалось 182 господарств, які виробляють сільськогосподарську продукцію з органічним виробництвом продукції, а їх площа перевищує 400764 га (0,9% земель сільськогосподарського призначення). За цими показниками Україна посідає 20 місце у світі у списку країн з найбільшими площами органічних сільськогосподарських угідь. Частка сертифікованих органічних площ серед загального об'єму сільськогосподарських угідь України становить майже 0,9% [4]. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур; 90% виробленої вітчизняної органічної продукції йде на експорт; продаж продукції всередині країни забезпечує виробникам рентабельність із одного гектара на 70%, тоді як реалізація до Європи — 200% [2].

Більша кількість фермерських господарств які займаються вирощуванням органічної продукції знаходиться на заході та у центрі України — Київській, Полтавська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Вінницька, Тернопільська, Житомирська область.

В Україні перші кроки до виробництва органічної продукції в Україні розпочалися з 1990 років. Активного розповсюдження виробництво органічної продукції набуло починаючи з 2005 р. Враховуючи період, необхідний для переходу до виробництва за органічної продукції, сьогодні лише обмежена кількість підприємств може вважатися органічними виробниками. За підсумками 2014 р. найбільшими із них є: ПрАТ "Етно Продукт", СОК "Дар Жуківський", ФГ "Макишинський сад", СОК "Надія", СТОВ "Нива", ФСГ "Золотий пармен", ООО "Агрофірма "Гермес" [5].

У господарствах, які спеціалізуються на вирощуванні органічної продукції, застосовується "древлянська" система ведення землеробства, що є спеціалізованою для зони достатнього зволоження Полісся та Лісостепу. Сутність цього методу полягає в біологічному способі відновлення родючості ґрунтів за рахунок насичення посівів однорічними бобовими культурами — горохом польовим (пелюшкою) та викою яровою в чистому посіві та в сумішах з вівсом і ячменем, яровою ріпакком, гірчицею білою і сизою, яровою пшеницею [1]. У процесі виробництва для знищен-

ня бур'янів застосовується біологічний спосіб, ним же здійснюється і поповнення запасів азоту, що дозволяє поліпшити фізичні та мікробіологічні властивості ґрунту — для цього широко використовуються зернобобові культури, на яких традиційно спеціалізувались зони Полісся та Північного Лісостепу [3]. Також здійснюють усі можливі заходи для ефективного ведення землеробства на перелогах та малоокультурених землях з підвищеним рівнем кислотності ґрунтів. Зроблено наголос на високій насиченості посівів озимими зерновими (до 80 %) та однорічними бобовими культурами (до 40%) [5]. Такий спосіб виробництва характеризується можливістю постійних змін структури посівних площ залежно від потреб ринку та простотою впровадження, що полягає у використанні скорочених сівозмін та їхній високій спеціалізації.

У сільському господарстві підприємства діляться за двома видами — це органічні та конвенційні (традиційні) господарства. Господарства з органічною технологією виробництва (англ. Organic Farming) є цілісна багатofункціональна модель господарювання та виробництва органічної продукції, яка забезпечує збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої соціо-економіко-екологічної системи протягом визначеного проміжку часу з метою об'єднання економічного зростання та підвищення життєвого рівня з одночасним поліпшенням стану навколишнього середовища. Господарства з конвенційною (традиційною) технологією виробництва — це господарства, які слідуєть науково-технічному прогресу з високим рівнем хімізації ґрунтів (без врахування необхідності відновлення ґрунтового покриву) та отримання максимальних прибутків від врожайності культур. Господарства з конвенційними технологіями виробництва породжують цілий ряд негативних наслідків, що призводять до екологічної кризи. Так, ґрунти, на яких вирощується продукція, забруднюються радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, хімічними речовинами.

Вирішити проблеми конвенційного виробництва продукції можна за допомогою відмови від хімічних речовин, хоча окремі напрями допускають використання певних засобів хімізації. При цьому нові системи землеробства повинні бути конкурентноздатними і забезпечувати високі врожаї.

Урожайність зернових, які вирощуються за органічними технологіями, є очікувано

нижчими за урожайність зернових, які вирощуються у господарствах, які займаються конвенційною технологією виробництва продукції. Протягом останніх років урожайність зернових, вирощених за органічними технологіями коливалась у межах 82,3—95,7 % урожайності культур, вирощених за конвенційними технологіями. Особливістю динаміки врожайності культур, які вирощуються як органічні та культури, які вирощуються як конвенційні, доволі відмінна. Так, якщо для органічних зернових урожайність становить 7,6 ц/га, то для конвенційних вже 51,6 ц/га, на 1,2 ц/га менше [4].

Це свідчить про те, що підприємства, які використовують органічні технології, більшою повною мірою використовують існуючі резерви землеробства, завдяки чому негативний вплив природно-кліматичного чинника зменшується, а якщо він діє позитивно, то його ефект збільшується. Протягом останніх років врожайність органічних культур зросла на 30% (пік зростання протягом досліджуваного періоду припадав на 2012 р. і становив на 6,9 ц/га), у той час як урожайність зернових культур, вирощених за конвенційними технологіями, підвищилась на 20% (пік зростання припадав на 2012 р. і становив 51,6 ц/га) [4]. Вирощування культур за органічними технологіями дозволяє забезпечити не досить високі, проте стабільні темпи зростання. Крім високої залежності від дії непередбаченого чинника (природно-кліматичних умов), традиційні агропідприємства України зтикаються з проблемою догляду за посівами, що здійснюється за конвенційними технологіями — із використанням пестицидів, гербіцидів та інших хімікатів [2]. Високі ціни на мінеральні добрива та засоби захисту рослин поєднуються із недостатнім використанням енергозберігаючих технологій, сортозаміни та сортооновлення. Як наслідок, значні матеріальні затрати та відносно невеликі обсяги виробництва не дають агровиробникам підвищити конкурентоспроможність виробленої продукції.

Висока ефективність використання землі та інших ресурсів, яка досягається господарствами з органічним виробництвом, є важливим стимулом для переходу господарств з конвенційного на органічне виробництво. Використовуючи органічні технології виробництва продукції господарства отримують вищі прибутки за рахунок більш високих цін при реалізації продукції. Сьогодні він діє лише для експорту аграрної продукції, але в

перспективі почне впливати і на збут на внутрішньому ринку. У світовому масштабі ринок органічної продукції є одним з найбільш привабливих, але сьогодні в Україні він перебуває на стадії становлення. Це пов'язано з низькою обізнаністю населення про концепцію органічного харчування та недостатнім рівнем доходів.

Крім екологічних, органічне виробництво має ще й соціальні переваги, так господарства з органічними технологіями виробництва продукції не несуть ризику для здоров'я сільськогосподарським працівникам, адже саме вони найбільш уразливі до дії отрутохімікатів, які використовуються при виробництві. Продукція за органічними технологіями виробництва корисніша для споживачів за рахунок мінімізації впливу на здоров'я токсичних та стійких хімічних речовин. Продукція вироблена за конвенційними технологіями містить у своєму складі понад 20 видів пестицидів. Дія пестицидів за різновидами хімічних речовин заснована на придушенні тих чи інших видів біологічних реакцій. Впорядковують пестициди за хімічним складом, за способом проникнення в організм шкідників і по об'єкту застосування. Останній тип класифікації є найбільш поширеним: відповідно до нього серед пестицидів виділяють інсектициди, які захищають рослини від комах-шкідників, фунгіциди, що борються з грибовими захворюваннями рослин, лімбацити і акарициди, що забезпечують захист від слимаків і кліщів, протруйники, за допомогою яких здійснюється знищення різноманітних шкідників в посадковому матеріалі (насінні). Деякі пестициди здатні діяти вражаюче: наприклад, протягом усього однієї години перетворити пожовкле бадилля в зелене, або за такий же нетривалий час змусити рослини скинути листя, полегшивши тим самим збирання врожаю — такою дією володіють дефоліанти, ще один поширений різновид агрохімічної продукції. Велику групу становлять препарати для знищення бур'янів — гербіциди. Іноді пестициди і гербіциди помилково ототожнюють, але насправді гербіциди є лише однією з поширених категорій великого сімейства пестицидів. Серед гербіцидів виділяють препарати суцільної (загальної) і селективної (вибіркової) дії: перші знищують всю рослинність як бур'янисту, так і культурну, другі вражають тільки сміттєві рослини або навіть будь-які певні їх види.

За дослідженнями вчених з різних країн, продукти вирощені за органічними технологіями містять на 50% більше поживних речо-

вин, мінералів та вітамін, заліза, магнія і фосфору, ніж аналогічні продукти вирощені за конвенційними технологіями.

Підприємства з органічним виробництвом реалізують свою продукцію у межах України як звичайну та, частково, для подальшої переробки як органічну. Висока рентабельність продукції агропідприємств з органічними технологіями за невеликого обсягу виробництва пояснюється вищими цінами реалізації продукції.

Для порівняння, за кордоном ціни на органічну продукцію перевищують ціни на продукцію яка вирощена за конвенційними технологіями на 30—50 %. В майбутньому до цього поступово підійде й вітчизняний ринок.

Ціни на аграрну продукцію, за конвенційною та органічною технологією виробництва є досить нестабільними та коливаються — залежно від врожаю та експортно-імпорتنих операцій. Зокрема протягом останніх років ціни на зерно зазнали поступового зниження: для зернових, вирощених конвенційними технологіями і реалізованих переробним підприємствами, індекс скорочення у 2013/2014 рр. становив 140% — проти зменшення до 124,7% у 2012/2011 рр [4].

ВИСНОВКИ

Виробництво органічної продукції спрямоване на розвиток інновації виробництва та отримання прибутків. Саме органічні технології дають змогу самовідновлюватися ґрунтовому покриву. Недивлячись на те, що урожайність при застосуванні конвенційних технологій на 10% більша, ніж при застосуванні органічних технологій, перевага віддається господарствам з органічним виробництвом, які отримують вищі прибутки за рахунок високих цін при реалізації продукції. При виробництві за органічними технологіями зменшується ризики для здоров'я виробників та споживачів, продукти містять на 50% більше

поживних речовин, мінералів та вітамінів, заліза, магнію і фосфору ніж продукти вирощені за конвенційними технологіями. Виробництво зернової продукції за допомогою органічних технологій значно підвищує соціальне та економічне значення галузі.

Література:

1. Бейдик Н.М. "Формування попиту на продукцію органічного виробництва" // Вісник аграрної науки, 2010, № 1. — С. 9—12.
2. Гармашов В. В., Фомічова О.В. "До питання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні" // Вісник аграрної науки. — 2013, №9. — С. 15—20.
3. Гудзь В.П. Екологічні проблеми землеробства: підручник". — Житомир: ви-во Житомирського нац... агроекологічного ун-ту. — 2010. — 708 с.
4. Федерація органічного руху України, 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.organic.com.ua/>
5. Центр органічного землеробства, 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://poltava-organik.com>

References:

1. Beydyk, N. (2010), "The Formation of Demand for Products of Organic Production", Journal of Agrarian Science, № 1, pp. 9—12.
 2. Garmashov, V.V. Fomichova, O. (2013), "About the Question of Organic Agricultural Production in Ukraine", Journal of Agricultural Science, №9, pp. 15—20.
 3. Hutz, V.P. (2010), "Environmental Issues of Agriculture", The Textbook, Publishing house Zhytomyr Agroecological University, Zhytomyr, 708 p.
 4. Organic Federation of Ukraine (2015), <http://www.organic.com.ua> (September 2015).
 5. The Center of Organic Farming (2015), <http://poltava-organik.com> (September 2015).
- Стаття надійшла до редакції 15.11.2015 р.*

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"